

...Και μισό κιλό κοινωνιολογία...

(ιδέες, φάρσες και καταγραφές)

Η φάρσα:

Το σκίτσο του Κ. Μητρόπουλου είχε έναν έντονο σαρκασμό. Η κυρία, ψωνίζουσα στον μπακάλη, προσθέτει μια ακόμα παραγγελία, στην ήδη μεγάλη τσάντα που γέμιζε ο καταστηματάρχης.

«Και μισό κιλό κοινωνιολογία παρακαλώ...!»

Η ζωή:

Οι Άγγλοι, το Βήμα και ο Στ. Χαϊκάλης, φέρνουν όμως την πραγματικότητα να ενίσταται στη φάρσα. Η εικόνα της γελοιογραφίας δεν δικαιολογεί τέτοιους σαρκασμούς, θα μπορούσε να πει ο Στ. Χαϊκάλης αρθρογραφώντας στο Βήμα της 20.8.89 και μεταγράφοντας τα όσα πρόσφατη αγγλική έρευνα διαπίστωσε.

Γράφει: «Έρευνα που πραγματοποιήσε ειδική ομάδα του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης έδειξε ότι, όσο και αν φαίνεται απίστευτο, ένα πολύ μεγάλο ποσοστό αναγνωστών εφημερίδων, διαβάζει με προσοχή τις στήλες που παρακολουθούν τα βήματα της επιστήμης».

Η φάρσα:

Έτερος σαρκαστής - γελοιογράφος, ο Φάιφερ, τοποθετεί τον εξής μονόλογο στα χείλη μοναχικού ακροατή τηλεοπτικών εκπομπών:

«Πολύ πρωινά νέα, πρωινά νέα, μεσημβρινά, βραδινά, μεταμεσονύχτια, ειδησεογραφικές εκπομπές, διάλογοι. Περισσότερα νέα απ' οποιαδήποτε άλλη ε-

ποχή στην ιστορία. Τώρα είναι επίκαιρη η επιδημία φαρμακομανίας. Δεν ανησυχώ όμως. Την επόμενη εβδομάδα δεν θ' αποτελεί είδηση. Θα υπάρχουν νεότερα νέα».

Και καταλήγει: «Γι' αυτό λατρεύω τα νέα. Είναι ενημερωτικά, χωρίς να είναι σοβαρά!»

Η ζωή:

«Το εντυπωσιακό επίσης είναι», γράφει ο Στ. Χαϊκάλης, «ότι η πλειοψηφία των αναγνωστών προτιμά τα ρεπορτάζ πάνω σ' επιστημονικά θέματα, παρά τις πρακτικές αναλύσεις ή τις σελίδες των σπορ».

Η καταγραφή:

«Υπάρχει πρόβλημα στην επικοινωνία ανάμεσα στην επιστημονική κοινότητα και το ευρύ κοινό», διαπιστώνει ο πιο έγκριτος περὶ της επιστήμης Έλληνας δη-

μοσιογράφος. «Σημαντικό ρόλο σ' αυτή την αντιφατική σχέση, παίζουν τα πάσης φύσεως μέσα μαζικής ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε), που αναλαμβάνουν την αποστολή της διαμεσολάβησης και -κυρίως- της εξαιρετικά δύσκολης διαμεσολάβησης. Μια πρόσφατη έρευνα στη Μ. Βρετανία δείχνει ακριβώς τα απίστευτα εμπόδια που υπάρχουν στην ενημέρωση των πολιτών για τις επιστημονικές και τεχνολογικές εξελίξεις».

Η ιδέα:

- Αν, προσωρινά και για τις ανάγκες του κειμένου αυτού, αγνοήσουμε τον Μακ Λούαν και θεωρήσουμε ότι το μέσον δεν εμπέριεχει κανένα μήνυμα.

- Αν αναζητήσουμε τους «υπεύθυνους» γι' αυτή την προβληματική μη-επικοινωνία, ανάμεσα στους δύο μοναδικούς ενδιάμεσους συντελεστές. Τους επιστήμονες και τους δημοσιογράφους.

- Αν σχηματοποιήσουμε, τέλος, αυθαίρετα κάποιες έννοιες, θεωρώντας ως «επιστήμονες» αυτούς που έχουν κύριο έργο τη θεραπεία της έρευνας και της γνώσης, «δημοσιογράφους» δε αυτούς που διακονούν τη γραπτή ή προφορική διαμεσολάβηση μεταξύ γεγονότος και δέκτη.

Τότε έχουμε:

Η φάρσα:

Καρικατούρα δημοσιογράφου αλά Κ. Μητρόπουλος.

Φέρελλιος νέος, μετά υπογωνίου και μαγνητοφώνου εικονίζεται φέρων μικρόφωνο ενώπιον συνεντευξιαζομένου. Ο δημοσιογράφος δείχνει να καταγράφει απλά τα όσα ακούγονται. Μόνο που ο συνεντευξιαζόμενος φαίνεται πως δηλώνει μόνο τα όσα χαρακτηριστικά ορίζονται ως «μπλα-μπλα». Ο γελοιογράφος το αποτυπώνει ως ένα μεγάλο αριθμό πανομοιότυπων «μπλα-μπλα», που με τη σειρά τους σχηματίζουν ένα τεράστιο «μπλα-μπλα» πάνω από το κεφάλι του.

Η ιδέα:

Να φταίει το χαμηλό, κατά μέσο όρο, μορφωτικό επίπεδο των δημοσιογράφων;

Η αντίληψη που τον θέλει «πασπαρού» που ανοίγει κάθε πόρτα και γράφει με την ίδια ευκολία για βιασμούς και πυρηνική φυσική, ποδόσφαιρο και διπλωματικές αναλύσεις;

ΕΠΕΑ ΠΤΕΡΟΕΝΤΑ

Μήπως φταίει η δομή των εφημερίδων, που αναζητά επι-στήμονες, αλλά ακόμα και τους τυπικά πτυχιούχους διαχέει σε τέτοιο βαθμό, ώστε η προσέγγισή τους σε δεκάδες διαφορετικά θέματα καταλήγει να γίνεται επιδερμική και «λίγη»;

Να 'ναι ο εκμαυλισμός που συνεπάγεται η απασχόληση σε τρεις ή τέσσερις εφημερίδες ή ραδιόφωνα και η επακόλουθη μείωση του χρόνου αναζήτησης βάθους ή έκτασης στα γεγονότα;

Όποια και να είναι η αιτία, οι δημοσιογράφοι έχουν ένα μεγάλο μερίδιο ευθύνης.

Η φάρσα:

Η Μαφάλντα (ηρωίδα του Κουίνο) λέει στον Μιγκουελίτο: «Στον κόσμο συμβαίνουν πράγματα σημαντικά. Γεγονότα που αλλάζουν ξαφνικά την πορεία της ανθρωπότητας».

Και ο Μιγκουελίτο (κραυγάζοντας απεγνωσμένα): «Μη μου τα θυμίζεις, βρε παιδί μου. Γιατί νομίζεις ότι εγώ διαβάζω μόνο φωτορομάντζα;»

Η ιδέα:

Γράφει ο Στ. Χαϊκάλης:

«Το ζήτημα είναι πόσο και πώς κατανοούν οι πρόθυμοι αναγνώστες τις επιστημονικές αναλύσεις;»

Υπονοώντας φυσικά και την ευθύνη των επιστημόνων.

Η φάρσα:

Διάλογος του μελλοθάνατου με τον Μοντεχρήστο (ήρωες αμφότεροι του Αρκά).

«Είναι εδώ ένας κατάδικος που παλιά ήταν σπουδαίος συγγραφέας. Σκέψου ότι τον πρώτο καιρό στη φυλακή έβγαλε δύο καταπληκτικά μυθιστορήματα. Μετά από

είκοσι χρόνια όμως εδώ μέσα έχασε πια τη φαντασία του», πληροφορεί ο δεύτερος και απορημένος ο πρώτος ρωτάει:

«Βγάζει ακόμα βιβλία;»

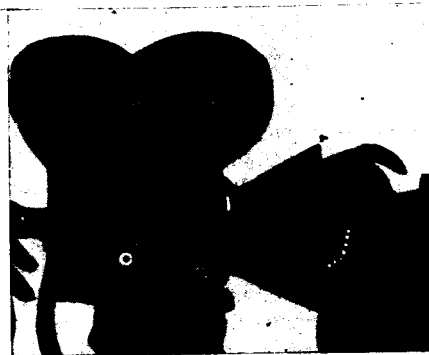
«Ναι», απαντάει ο Μοντεχρήστος, «μόνο που το τελευταίο του, είναι ένα ...μπλοκ για σημειώσεις!».

Η ιδέα:

Ο επιστημονικός λόγος, από τη φύση του, είναι δύσκολος. Πρέπει να 'ναι αναλυτικός. Σύνθετος. Άρα δυσνόητος για τους πολλούς.

Αλίμονο αν κατέβαινε το επίπεδο του προβληματισμού. Δύο φορές αλίμονο αν ο λόγος αγνόησει τη συνθετότητα των επιχειρημάτων. Απλός λόγος ή μάλλον κατανητός από τους πολλούς λόγος ίσον μη επιστημονικός λόγος. Και τρεις φορές αλίμονο σ' όποιον υποταχτεί στα όσα ο απλός κοσμάκης –οι αδαείς– θεωρεί ως προϋπόθεση για να διαβάσει. Δηλ. σύντομα κείμενα, περιεκτική και ελκυστική γραφή. Το επιστημονικό έργο δεν απλοποιείται χωρίς ν' αλλοιωθούν τα νοήματά του. Αν θέλει ο οποιοσδήποτε να το προσεγγίσει, να το προσεγγίσει «σωστά». Ει-δάλως, ας μην το προσεγγίσει (και φυσικά ο οποιοσδήποτε αυτό ακριβώς κάνει!).

Άλλωστε άλλοι επιστήμονες παραμένουν οι αναφορές του επιστήμονα. Αυτοί τον κρίνουν, τον αξιολογούν. Και φυσικά δεν συγχωρούν τον ...εκχυδαισμό της επιστήμης.

Η φάρσα:

Δεν είχε βέβαια ακριβώς αυτό ως στόχο του σαρκασμού του ο Αρκάς. Έχει όμως μια αναλογία που σπάει –κυριολεκτικά– κόκαλα!

Λέει ο γνωστός κόκκορας:

«Άραγε υπάρχει τρόπος να ξεφύγει κανείς από τα προβλήματά του; Υπάρχει τρόπος να απαλλαγεί από το άγχος και την πίεση; Υπάρχει διέξοδος από την κατάθλιψη και την μελεγχολία; Μπορεί κανείς να γίνει ευτυχισμένος φεύγοντας από τη σκληρή καθημερινότητα;»

Και απαντάει το γνώστό γουρουνάκι μ' ένα συντριμμένο κι ελαφρά αποβλακωμένο βλέμμα:

«Εεε; Για πες μου ξανά την πρώτη ερώτησή».

Η ιδέα:

Στην «πιάτσα» των δημοσιογράφων οι εκφράσεις «το πάει στο επιστημονικό», «πολύ επιστημονική ανάλυση ή γραφή» κ.λπ. είναι συνώνυμες με την αποτυχία και την δημοσιογραφική ανικανότητα.

Στην «πιάτσα» των επιστημόνων οι εκφράσεις «δημοσιογραφικό κείμενο», «δημοσιογραφική γραφή» κ.λπ. είναι συνώνυμες με τον χαμηλό επιπέδου επιστημονικό λόγο και την έλλειψη επιστημονικών δυνατοτήτων.

Η φάρσα:

Ο Κ. Μητρόπουλος σατιρίζει πολύ εύστοχα και τους δυο.

– Το σκίτσο του για τους δημοσιογράφους σατιρίζει τόσο τον εθισμό του κοινού, που εντυπωσιάζεται με ανούσια –πλην γαργαλιστικά– θέματα (όχι χωρίς δική τους ευθύνη), όσο και το μπουμ-ραγκ που προκύπτει όταν προσπαθούν να γράψουν κάτι πιο σοβαρό.

Η εικόνα δείχνει τους πέντε επιβάτες του λεωφορείου, να κάθονται ο ένας δίπλα στον άλλο.

Όλοι κρατούν ανοιχτές τις εφημερίδες τους και διαβάζουν. Από τους τίτλους διαπιστώνουμε ότι οι δύο στ' αριστερά και οι δύο στα δεξιά διαβάζουν για κάποια σοβαρά ζητήματα.

Και οι τέσσερις όμως έχουν στρέψει το βλέμμα «λαθραναγινώσκοντας» την εφημερίδα του μεσαίου επιβάτη. Ο τίτλος της είναι χαρακτηριστικός: «Νέο σκάνδαλο στη ζωή της τάδε ηθοποιού».

– Το σκίτσο του για τους επιστήμονες είναι πιο γνωστό. Σ' έναν πίνακα τοίχου ο επιστήμονας έχει γράψει δεκάδες μαθη-

ΕΠΕΑ ΠΤΕΡΟΕΝΤΑ

ματικούς τύπους. Δίπλα του, σε στάση προσοχής, ο ΕΣΑτζής (της εποχής) στέκει ως φύλακας. Άγριος και πολύ-πολύ προστατευτικός.

Η ιδέα:

Ο δημοσιογράφος που επιμένει στην αναλυτική και σε βάθος αναζήτηση είναι «μη αποδεκτός» στο χώρο των Μ.Μ.Ε.

Ο επιστήμονας που επιμένει ότι η μετατροπή του επιστημονικού λόγου σε απλό, σύντομο, κατανοητό και ελκτικό μήνυμα, δεν μειώνει ούτε στο ελάχιστο την επιστημονική αρτιότητά του, είναι το ίδιο «μη αποδεκτός» στους δικούς του κύκλους.

Αποτέλεσμα; Αυτή η εκατέρωθεν απώθηση επιτείνει το πρόβλημα.

– Η δημοσιογραφική δουλειά γίνεται ολοένα και πιο επιφανειακή (με ουσιαστική συμβολή σ' αυτό μιας, κατά τ' άλλα, ορθότατης απώθησης για τα απολιθώματα του αυτοαποκαλούμενου επιστημονικού λόγου).

– Και ο επιστημονικός λόγος μετατρέπεται, ολοένα και περισσότερο, σε απωθητικό μήνυμα, με περιεχόμενο, συχνά, εκτός τόπου και χρόνου. (Με ουσιαστική συμβολή και εδώ των εξίσου ορθά αντιδρώντων επιστημόνων στον αγοραίο λόγο που έχει πια μετατραπεί σε «εικόνα» και χαιδεύει τις πιο απλοϊκές ανθρώπινες ανάγκες.)

Η ανικανότητα είναι αμοιβαία, οι ευθύνες διττές και οι επιπτώσεις επί των κεφαλών ...αλλήλων.

Η καταγραφή:

Δηλώνω άτυχος, όντας διχασμένος.

Ανησυχώ τόσο για την επαγγελματική μου καριέρα, όσο και για την κοινωνική μου καταξίωση!!!

Ως δημοσιογράφος, κατ' επάγγελμα, και επιστήμων, κατά βεβαίωση πανεπιστημιακή, βρίσκομαι καθημερινά μεταξύ

Σκύλας και Χάρυβδης. Επί της τραπέζης του Προκρούστη. Ανάμεσα στις Συμπληγάδες Πέτρες.

– Η άρνηση κάποιου να γίνει «κανονικός επιστήμονας» (όπως το εννοούν όμως κάποιοι επιστήμονες) και «κανονικός δημοσιογράφος» (όπως το εννοούν με τη σειρά τους κάποιοι δημοσιογράφοι) φοβάται ότι προδιαγράφει τα όρια του μέλλοντός του!!!

Η ιδέα:

Η πεποίθηση είναι αδιάσειστη. Τόσο οι μεν όσο και οι δε είναι αμετάπειστοι. Η επικοινωνιακή τους αντίληψη (και οι σχετικές επιλογές τους) είναι ορθότερες. Των άλλων απόλυτα λαθεμένες. Σ' αυτούς λοιπόν η ευθύνη για τη λύση του προβλήματος, που έθεσε με την έρευνά της και η ερευνητική μονάδα του Παν/μίου της Οξφόρδης. Κάποτε προτείνεται η ... τρίτη λύση. Ομονοούντες αμφοτέροι, τα ρίχνουν ... στους πολλούς. Αυτοί φταίνε που δεν καταλαβαίνουν, αποστρέφουν το βλέμμα, κλείνουν το κουμπί.

«Εμείς προσπαθούμε, αυτοί δεν προσπαθούν να μας καταλάβουν»!!!

Η φάρσα:

Πάλι ο Κ. Μητρόπουλος με το δηκτικό πενάκι του.

Στην εικόνα ένα ζευγάρι. Καθισμένοι και οι δύο στο τραπέζι.

Η γυναίκα μιλάει. Λέει τόσα πολλά που μόνο ένας πολύ μεγάλος κύκλος πάνω απ' το κεφάλι της, χωράει τις λέξεις που συμβολικά τοποθετεί εκεί ο σκιτσογράφος.

Στο τέλος ο σιωπηλός άνδρας αντιδρά. Απαντάει ψυχρά και μονολεκτικά. Λέει απλά «όχι».

Η κατάθεση:

Καταγράφω μια ένσταση. Η διάκριση δημοσιευμάτων ή εκπομπών, σε επιστημονικές από τη μια και άλλες από την άλλη (πολιτικές, αθλητικές, κοινωνικές κ.λπ.), διακριτές μεταξύ τους, είναι βαθύτητα λαθεμένη και εξόχως επικίνδυνη.

Η γκετοποιήση δηλ. του επιστημονικού λόγου σε ειδικές στήλες ή εκπομπές μπορεί να βολεύει και να προσφέρει άλλοθι, αναπαράγει όμως αντικειμενικά τόσο την επιφανειακή προσέγγιση από την μεριά των δημοσιογράφων, όσο και την εκτός τόπου και χρόνου ενασχόληση των επιστημόνων.

Ο επιστημονικός λόγος είναι υποχρεωμένος να τοποθετείται σε κάθε θέμα. Κοινωνικό, πολιτικό, αθλητικό κ.λπ. Αυτό είναι άλλωστε και το μεγάλο ζητούμενο. Επιστημονικός λόγος όχι μόνο για τα επιστημονικά θέματα, αλλά και για τα θεωρούμενα ως μη επιστημονικά.

– Εκεί δοκιμάζεται ο επιστήμονας!

– Εκεί προκαλείται ο δημοσιογράφος!

Ο επίλογος (και η αφετηρία...):

Η ερευνητική ομάδα της Οξφόρδης, το Βήμα και ο Στ. Χαϊκάλης απέδειξαν το τέλος των ψευδαισθήσεων και των αμοιβαίων άλλοθι.

Η ζήτηση για ... «μισό κιλό κοινωνιολογία» δεν είναι πια αντικείμενο σάτιρας. Είναι αποδεδειγμένα δεδομένη. Το ίδιο αποδεδειγμένα πια λαθεμένη είναι και η μορφή της επικοινωνίας ή διαμεσολάβησης.

– Ιδού η Ρόδος λοιπόν!

– Ιδού πεδίο δόξης (και πρόκλησης) λαμπρό!

Ζητείται «τομή» «χρυσή», ριζοσπαστική, χρηστική, και χρήσιμη.

Νικήτας Λιοναράκης

Υ.Γ.: Τα Σύγχρονα Θέματα δεν έχουν (ευτυχώς) υιοθετήσει ακόμα τις ... αφιρώσεις της «ελεύθερης ραδιοφωνίας». Ας μου επιτραπεί όμως μία και μόνη εξαίρεση.

Όλα τα παραπάνω αφιερώνονται εξαιρετικά στους: Νίκο, Κώστα, Θανάση, Σωτήρη, Γιώργο, Αρίστο, Γιώργο, Λούση, Αλέξανδρο-Ανδρέα, Δημήτρη, Σαράντη, Αχιλλέα, Τάκη, Στέφανο, Γιώργο, Σάββα και Γιώργο.

